

den oförbätterlige

Fritänkaren

alternativ oberoende kulturtidskrift

för litteratur, musik och film,

Nr. 23 Midsommar 1994.

Andra Årgångens nr. 9

Redaktör, stilistisk bearbetare och ansvarig utgivare: Christian Lanciai
Brev och bidrag mottages tacksamt, t.o.m. anonyma och pseudonyma.

Innehåll i detta nummer :

Cypern i våra hjärtan, del 1	2
Mikael Roséns senaste	4
Buddhafantasi	5
Ur Johannes B. Westerbergs scientologdebatt	6
Insändare om Robert Schumann	7
Besök hos musiken (Schubert)	8
Problemet med John Bedes gotiska historia	12
P.S. till Buddhafantasi (<i>Press Stopp</i>)	12
Fritänkarens ekonomi	13
Filmer	13
Nya indiska turer, del 9	14
Invändningar mot Paul Scott	16
Två omistliga klassiker om Kina (Edgar Snow & Jung Chang)	16
Samtal i Jerusalem, del 7	19

På beställning kan såväl tidigare nummer som enbart tidigare artiklar och följetongavsnitt erhållas. Utom inom Sverige distribueras tidskriften även till de flesta andra länder i Europa samt några i Asien och Amerika på svenska och (i mindre format) på engelska.

Göteborg Midsommar (21.6) 1994.

Stående litterär annons

Fritänkarens redaktion har tillgång till opublicerat skönlitterärt material omfattande ett obegränsat antal noveller, ett obegränsat antal romaner, ett obegränsat antal dikter, ett obegränsat antal dramer från en till fem akter samt ett obegränsat antal litteraturhistoriska essayer från alla tider. Alla dessa litterära arbeten är värda publicering för bevarande och allmän kännedom, varför vi annonserar efter förlag som kan vara intresserade av utgivning. Våra olika författare har själva förgäves sökt efter förlag i 25, 15 eller något annat mindre antal år.

Svar till Fritänkaren.

Cypern i våra hjärtan, del 1.

"Söndagen den 20 mars mördades journalisten Theofilos Georgiades, 37 år och far till tre minderåriga barn, utanför sitt hem i Aglantzia, en förort till Nicosia. Han avled under transporten till Nicosias allmänna sjukhus.

Bakom denna handling står otvivelaktigt turkiska intressen. Theofilos Georgiades var ordförande i Cypernkommittén för Solidaritet med Kurdistan och djupt engagerad i kampen för det förtryckta kurdiska folkets rättigheter.

Den senaste tiden har försöken att med våld slå ner kurdernas frihetskamp i sydöstra Turkiet trappats upp: mord på kurder och utplacering av bomber utomlands har varit vanligt förekommande.

Mordet på Theofilos Georgiades är ett försök att skrämja och lägga munkavle på alla hans medarbetare och alla dem som kämpar för mänskliga rättigheter världen över."

Detta budskap kom fram vid "Föreningen för de mänskliga rättigheternas" årsmöte i Göteborg den 29 mars. Nyheten hade helt förbigåtts av pressen med tystnad, och hade det inte varit för denna förening hade jag aldrig fått veta den.

Hela april präglades av magsår på grund av nya skatteproblem, som det hade varit önskvärt att undvika. Detta föranledde telefonkontakter med min enda betrodda läkare doktor Sandy i Bukarest, och jag hoppades kunna företa en Inter Rail-resa i vanlig ordning med konsultation hos den värde doktorn, som förstod sig bättre på mitt speciella magsår än någon annan - det hade han visat. Emellertid stoppades resan av ekonomiska förvecklingar, och jag fann mig instängd i Göteborg med mitt magsår. Situationen var oacceptabel.

I mitten av maj ringer mig doktor Sandy och meddelar att han är på Cypern och att han kan fixa en billig resa ner för mig genom Hellas Tours. Därmed får jag idén att slå två flugor i en smäll - diskutera åkomman och kontakta den kurdsolidariska rörelsen i Nicosia. Detta senare låg även i doktor Sandys intresse.

Hade jag slagit till direkt hade jag fått resan för bara tusenlappen inklusive en veckas hotell med egen lägenhet. Nu tänkte jag mig noga för i vanlig ordning med dröjsmål som följd, och när jag äntligen ringde upp Hellas Tours fanns det inga platser lediga förrän tidigast 6 juni. Då var priset 1695 kronor. Jag köpte det. Ingenting var viktigare för närvarande än att komma bort från alla rutiner och ekorrhjul.

På Sveriges nationaldag var det dags. Ingen sömn under natten, utan bara städning, dammsugning, dammtorkning och packning, tills det var dags 04.10 att vandra ner till flygbussen vid Centralstation, som avgick klockan 5. På Landvetter fick jag veta efter att ha kommit fram i en lång kö att jag i sista minuten ombokats på ett annat plan, som skulle avgå 15 minuter tidigare. Mitt plan hade blivit fullt, och därför hade jag förflyttats. Således flög jag inte ner med Hellas utan med Vingresor. I flygkabinen vid Larnaca på Cypern hade jag bara min Vingresebiljett att uppvisa, varför jag togs om hand av Vingresor och sattes på fel buss som körde till fel hotell. Där fick jag veta att jag inte hade något hotell att bo i och att min biljett bara innebar en flygplansstol och ingenting annat. Efter att ha slussats omkring i Aya Napa, som staden hette som jag hade bortförts till, mellan olika instanser som bara ville bli av med mig, gick slutligen Vings personal bet på att lösa mysteriet med gästen som hade kommit fel. Vi måste ringa till Stockholm och Göteborg för att äntligen få veta vilket hotell Hellas hade ordnat rum för mig i, vilket lyckligtvis låg i samma stad - tur i oturen! Men det blev dyra telefonsamtal och taxiresor.

Min hotellvåning visade sig dock vara idealisk med fyra sängar och med två olika rum för de två olika logerarna. Ett rymligt kök med grandios balkong ingick i

lägenheten. Den andra logeraren väntades från Stockholm till natten. Med äntligen ett hem i Cypern till förfogande kunde jag äntligen börja ta i tu med mina affärer, pusta ut, koppla av och ringa doktor Sandy i Limassol.

"Where the hell have you been? Hellas har letat efter dig i hela världen!" hojtade den fryntlige doktorn, och 90 minuter senare infann han sig hos mig. Vi återupplivade gamla goda tider i Plakas trädgårdsrestauranger i Athen och åt var sin lasagne, medan doktorn bjöd på vinet. Han hade inte åldrats alls.

"Nå, vad är nu det här för elände med ditt gamla magsår?" gick han brummande rakt på sak, och jag redogjorde för situationen. "Har jag inte sagt till dig att du måste sluta med musiken?" sade han sedan nästan en aning vresigt.

"Jag är ledsen," sade jag försagt, "men det har visat sig vara omöjligt."

"Ja," sade doktorn, "antingen tar musiken kål på dig, eller också blir den din räddning. Låt oss hoppas på det senare. Det är kanske just bara musiken som kan ge dig den distans som du behöver till de världsproblem och magproblem som du brottas med."

Denna tväromvändning var typisk för doktor Sandy. Utan att ge upp sin ståndpunkt det minsta kan han utan tvekan plötsligt fatta motsatt ståndpunkt och hålla den för lika självklar. Någon envishet eller ensidighet är det aldrig tal om utan snarare en ständigt sig själv fördubblande dubbelhet utan gränser.

Så kom vi in på det som han kallar läkarvetenskapens svåraste problem: omöjligheten att kunna tala om för en sjuk person hur sjuk hon är, eller omöjligheten att kunna berätta sanningen för en patient.

"Det är alla läkares största moraliska problem, och det är värst första gången. Man vill tala om sanningen för patienten, hon har rätt att få veta den, hon kan till och med be om den, men man kan inte göra det. Ibland förstår man inte själv varför man inte kan göra det. Men i regel har det med patientens tillstånd att göra. Om hon kan höra hela sanningen och ta emot den utan att betrakta läkaren som sin bödel känner läkaren i allmänhet att han kan berätta den, och då gör han det. Vanligen går det an att avslöja sanningen för män medan det vanligen inte går med kvinnor. Kvinnor är mera beroende av lögnar och illusioner för att leva, medan män är mera beroende av öppna kort och konkreta fakta. Det har väl att göra med att kvinnan är det veka könet. Hon kan aldrig bli mannens jämlike när det gäller karaktär, ryggrad och konsekvens."

"Menar du då att kvinnor är mindre pålitliga?"

"I högsta grad. De är aldrig pålitliga. Antingen är de godtrogna, naiva och fanatiskt lojala intill dumhet, eller också är de fullständigt opålitliga, lösaktiga och substanslösa. Det är min beklagliga erfarenhet."

"Är det därför ni är ungar?"

"Det är naturligt för mig. Men tillbaka till ditt problem. Det verkar på mig som att du är en skygg människa som hellre grubblar än sjunger ut. Detta leder ofta till magsår. För din egen skull borde du aldrig sticka under stol med sanningen inför andra. Ge dem vad de tål och särskilt om det är fruntimmer. Om man inte är uppriktig mot dem hamnar man under toffeln och blir deras slav. Ingen situation är mera förnedrande för en man."

"Säger du detta även som läkare eller bara som man?"

"Som din vän, som tycker att din hälsa är viktigare än världens synder."

"Och som läkare? Bör jag i en ansvarsställning även säga sanningen till en patient som inte tål det?"

"Du gör problem av saken."

"Svara uppriktigt."

Han sänkte rösten. "Nåväl, kollega, det att vi läkare inte kan säga sanningen till patienter som inte kan ta emot den är en av våra innersta yrkeshemligheter. Det är

källan till kanske just den moraliska kraft som gör att vi kan vara läkare." Han höjde rösten igen. "Men jag tycker ändå din hälsa är viktigare än världens synder."

Må detta tjänstgöra som smakprov och inledning på våra samtal. Jag frågade om jag fick återge dem, och han hade ingenting emot det, om jag bara gjorde det med någorlunda god smak.

Även andra som intresserat sig för både min hälsa och min musik har frågat hur de egentligen kan kombineras med även Fritänkarens hektiska verksamhet. En debatt därom fördes för ett år sedan. Man kan lugnt säga, att fastän allt talade för att jag borde ha lagt ner mitt musikaliska yrke redan 1986, och fastän jag sedan dess oupphörligt varit inställd och sysselsatt med att göra det, så har det ännu inte märkts någonting därav.

Denna Cypernresa kommer att föra oss till händelsernas centrum i Nicosia och även ut till all politiks yttersta motsats, nämligen kärlekens innersta väsen ute vid Paphos där Afrodite uppsteg ur havets skum. Utom fortsatta diskussioner och konsultationsresultat med doktor Sandy kommer denna resa troligen även att föranleda en farlig debatt om islam.

(forts. i nästa nummer.)

Mikael Roséns senaste

"Hej, Christian! Tyvärr har jag en dålig nyhet! Kyrkan har inte ändrat sin syn på självmördare - läs bland annat senaste ADOREMUS plus den nya "kanoniska lagen" av år 1983.

Om John McCormack har en annan version företräder han inte kyrkans officiella ståndpunkt, - ytterligare ett tillskott till hans minuskonto! Hur kommer du att reagera nu? - följ McCormack eller Kyrkan?

Dessutom - Hur skall man kunna sända tillbaka något man aldrig fått sig tillsänt?" - M.R.

Fritänkaren antog, att Mikael Roséns värde medarbetare Hermann Schulze, som tidigare i år återsände en försändelse från Fritänkaren öppnad, hörde till M.R:s värda redaktion. Begick Fritänkaren ett misstag i detta antagande?

Naturligtvis är det Kyrkans sak att avråda självmördare från att göra vad de har tänkt sig. Tydligen menar dock Mikael Rosén, att eftersom Kyrkan generellt fördömer självmord måste alla självmördare utan undantag vara fördömda under vilka omständigheter än självmordet begicks. Tydligen menar han även, att om kyrkoherde John McCormack vill läsa en själamässa för en självmördare, så måste även John McCormack därmed vara fördömd och uteslutas ur Kyrkan.

Vi vill erinra om, att kyrkoherde Pottelsberghe de la Potterie, Mikael Roséns konverteringspräst, föredrog att blint följa kyrkans regler och vägra medge undantag i vissa dödsfall, varför han fick hela församlingen emot sig och även pressen, varför han förflyttades till en annan församling. Vi står här inför det eviga problemet: om ens samvete bjuder en att gå emot någon punkt i kyrkans reglementen, bör man då följa kyrkan eller ens samvete? Vanligen har det då blivit fel om man följt kyrkans regler, även om detta medfört högre status, medan man gjort rätt om man vågat följa samvetet, även om detta medfört förödmjukelse.

Fritänkaren vågar betvivla att Mikael Rosén företräder Kyrkan.

Buddhafantasi

Den Upplyste sade till var och en:
Känn dig själv.
Bliv fri.

De satt i en krets omkring honom.
Bakom dem hägrade bergen.
Över dem bredde sig trädets krona.
De satt med slutna ögon.
Över dem kom en stillhet, en frid.
Blott en satt med ofrid i sinnet
och såg, eller snarare kände
de andra finna sin väg till sanning.

Ensam, rasande gick han sin väg,
rusade på som i blindo
tills bergets vägg tog emot.
Han tryckte sin heta kropp
mot stenens kyliga yta
och började slå sin panna,
slog och slog den mot stenen
som hade han velat slå håll
på det skal som han trodde att höll honom fången.

Den Upplyste såg att lärjungen gick.
Tyst följde han efter.
Han kom, tog hans axlar
och vände honom runt.
Lugnt satte han sig på marken
och drog sin lärjunge till sig,
lade hans huvud bekvämt i sitt knä,
berörde det lätt och sade:

Du dåre, varför rusa iväg,
bort ifrån oss, från dig själv.
Otåligt vill du att allting skall hända
och glömmet det första -
att VARA.

Lärjungen ville ingenting hellre
än vara där han var just då,
med huvudet i den Upplystes knä,
hans helande hand
berörande lätt som en svalas vinge
hans nyss så plågade panna.

I oerhörd lättnad,
med något av suck eller snyftning
blev han äntligen fri,
med fullständig visshet - sig själv.

G.E.L. (apropå filmen "Lille Buddha").

Den synpunkten har anförts av en av våra äldsta och trognaste läsare, att Fritänkarens uppmärksammade debatt om Scientology förra året fortfarande är oförglömlig och oavslutad, då den slätades över och sattes lock på. Då han inte är ensam om denna synpunkt tar vi detta som förevändning för att här presentera ett hårt redigerat brev till en scientolog:

"-----

Jag har träffat två sorters scientologer. Den ena kategorin har varit offer, som blivit av med mycket pengar och lämnat denna kyrka utan någon annan behållning än besvikelser. Den andra kategorin har varit professionella scientologer, som drillats till att uppföra sig på ett speciellt sätt, till att besvara allting med inlärd fraser, till att hela tiden hålla sig *en garde* och vara beredda att sätta hårt mot hårt ifall något skulle ifrågasättas, kort sagt, en sorts automater utan någon egen personlighet, utan egna tankar och utan känslor. Jag är dock övertygad om att det även finns en tredje mera levande och god kategori.

Jag har alltså sällan fått något positivt intryck av denna kyrka, och min antipati har ytterligare stärkts genom min kroniska allergi mot allt amerikanskt, som började redan under 60-talet, när Amerikas Förenta Stater lät all den *good will*, som de byggt upp under de båda världskrigens tidevarv, gå förlorad genom det tioåriga forcerandet av det blodiga Vietnamkriget, ett krig som väckte reaktioner som till och med Olof Palme kunde få min sympati för.

Min uppfattning är att scientologkyrkan alltid väckt anstöt i Europa genom sin amerikanskheter. Det är en religion som skaffat sig fler och farligare fiender än någon annan, nämligen alla världens värdeyrkeskategorier, och det enbart genom sitt blotta sätt - den är totalt självsäker och tar för givet att alla som har någonting emot den måste ha fel. Det är exakt samma misstag som scientologer alltid har anklagat alla psykiatriker och psykologer för och det utan urskiljning.

Personligen vill jag aldrig ha någonting med scientologkyrkan att göra helt enkelt därför, att den är någonting för andligt sjuka människor. Jag föredrar att hålla mig frisk. Denna kyrka må kunna uträtta sitt goda för narkomaner och andligt vilsna personer och kanske rentav mentalsjuka, men därmed borde den inte tvinga sig på den friska delen av mänskligheten, och dit hör trots allt många läkare, psykiatriker och psykologer.

Som religion betraktat har jag det emot den att den tänker dogmatiskt. Den tenderar att göra reinkarnationstanken till dogm och fördöma alla materialister. Själv kan jag lika litet utesluta möjligheten att jag som personlighet dör och försvinner totalt med min kropp som jag kan utesluta reinkarnationsmöjligheten. Jag anser inte att det ena utesluter det andra. Jag anser att man måste vara öppen för alla möjligheter, och i den mån man utesluter någon förnekar man en del av livet och verkligheten och sticker man som strutsen huvudet i sanden för just den delen av en teoretisk eller verklig praktik.

(Obs! Se även inlägg sid. 9, "Press Stopp".)

Tyvärr tror jag inte att slaget om scientologykyrkan är över i och med vad som hänt i Amerikas Förenta Stater under hösten. Jag tror att den kommer att få slåss så länge den lever på grund av sin egen "*unreasonableness*" - en erfarenhet som de flesta dialektiker gjort av denna kyrka är att man inte kan diskutera med dess medlemmar då de bemöter alla argument med inlärd monologer eller oändliga materialtirader. Hur förföljd den än har varit har den ingen likhet med den kristna urkyrkan, som bara överlevde genom kärlek och martyrier. Däremot har den stora likheter med 1800-tals-marxismen och urkommunismen, som också levde högt på främst de

oändliga materialtiraderna av Karl Marx och som under 1900-talet också besvarade alla argument med inlärd propaganda. Jag beklagar, men som frisk kristen kan jag inte ta denna kyrka på allvar, och jag vill varken höra till dess vänner eller till dess fiender.

Med utomordentlig högaktning,

Johannes B. Westerberg, (ortodox teolog)."

Detta fräna brev, vars ganska hårt avspisande attityd åtminstone redaktören inte delar, och som måste bero på synnerligen dåliga erfarenheter av sagda religion från brevskrivarens sida, föranledde redaktörens fråga till vår ortodoxa teolog, hur han kunde få materialism och reinkarnation att gå ihop, vilket till vår överraskning bemöttes med ett utförligt svar, som publicerades i nr. 21 (sidan 2).

Insändare om Robert Schumann

"Tack för den mycket intressanta artikeln om Robert Schumann. Som musiker med stora erfarenheter på nära håll av 'musikens psykiska yrkessjukdomar' såsom nervsammanbrott, promiskuitet och rena mentalsjukdomar måste jag ändå opponera mig mot artikelns diagnostisering av Robert Schumanns fall. Det synes mig som om ni bara hade tittat på Robert Schumanns fall genom en läkares ögon.

För det första något om Robert Schumanns osedvanliga personlighet. Ingen musik är grannare än hans när han är helt sig själv. Har det någonsin funnits en stor kompositör med en så vacker haka och mun som hans? Det är som om hela hans osedvanligt ädla musikerväsen fanns format just i detta underbara hakparti. Har det någonsin funnits en mera ädel och generös kompositör? Han hjälpte inte bara upp Brahms utan även Chopin och Joachim, violinisten, och hans förbund och samarbete med Mendelssohn är väl höjdpunkten i den tyska romantiska musikens era. I er artikel tar ni inte alls upp vänskapen med Chopin och hans mycket betydelsefulla och omfattande journalistverksamhet. Hans musiktidskrift vållade på sin tid sensation i hela Europa och drog som en lavin genom huvudstäderna med en skenande upplaga som ständigt fördubblades - till skillnad från er värda tidskrift, som förtjänar en större spridning.

Det mest utmärkande draget för Robert Schumanns liv, verk och personlighet är ändå hans jublande frihet i att slösa med sig själv. Ingen av hans kolleger tar ut svängarna så rundhänt som Robert Schumann vare sig det är inom musikens, ordets eller kärlekens värld. Man får det intrycket av honom att hela han bara är ädel generositet utan några begränsningar.

Mot detta ser många Clara Schumann som en kontrast - rigid, hårt disciplinerad, nästan framdrillad som en automatiskt perfekt pianist, stoisk intill djupfrysthet och som människa nästan intetsägande. Medan Robert bär sitt hjärta på armen finner man aldrig något hjärta hos Clara. Många anser med mig att Roberts stora kris var en äktenskapskris.

Med detta vill jag inte gå så långt som att försöka finna fel hos Clara. Men jag tror att som kvinna var hon otillräcklig för en sådan som Robert Schumann.

Ingen konststart ställer så höga krav på människan som musiken, och i musikens första led går tonsättarna. Musikens logiska och estetiska disciplin är så krävande att man därför inom musiken träffar på färre kvinnliga mästare än inom någon annan konststart. Det finns inte en enda framstående kvinnlig tonsättare i hela musikhistorien.

Hur högt Robert än älskade Clara och hur trogen han än var henne så fick han inte mycket inspiration av henne. Denna stod umgänget med Mendelssohn, Chopin,

Brahms och Joachim för. Robert gjorde aldrig någon hemlighet av att han dyrkade vackra unga män än det bara var platoniskt. Som musiker fick han mera ut av manliga kolleger än han som människa fick ut av Clara Schumann.

Givetvis kan inte hans totala mänskliga sammanbrott förklaras av enbart denna äktenskapskris. Härtill kommer hans personliga förnedring som musiker in i bilden som en faktor vars väsentlighet för en personlighet som Schumanns knappast kan överdrivas.

När han gjorde sitt självmordsförsök hade han fått sparken som dirigent i Düsseldorf efter flera års självutplånande verksamhet. Mendelssohn var död - han hade förlorat sitt bästa moraliska stöd, och, som ni så träffande belyser, Wagner var ett klen substitut åtminstone moraliskt. Även Chopin var död. Liszt levde men höll sig med Wagner. Schumann hade stått på toppen och i princip (tillsammans med Mendelssohn) behärskat hela det tyska musiklivet. Hans berömmelse var total. Från denna ställning som obestridlig kung över musikens värld att övergå till en skuggtillvaro som odugligförklarad dirigent gömd bakom Claras kjolar och hennes berömmelse som pianist, något som Robert aldrig kunnat bli genom en defekt högerhand, var för en så stor och fri personlighet som Roberts helt enkelt en omöjlighet.

Detta vill jag framhålla som en mer trolig anledning till Robert Schumanns tragiska slut än läkarvetenskapligt diagnosticerade sjukdomar. Och han dog inte av självsvalt. Det var när han plötsligt fick aptit och började äta igen - efter två års försök till självsvalt - som han dog av motsatsen."

Vi tackar för bidraget och låter det vara som det är utan extra kommentarer.

Besök hos musiken

En läsare har bett oss närmare belysa relationen mellan Schubert och Beethoven. Att där var en relation är obestridligt, fastän de aldrig träffades ordentligt. Den ytterst subtilt musikaliska arten av denna relation gör den däremot väldigt svår att definiera och förklara. Här är ett försök i form av ett kammarspel där inte minst bakgrundsmusiken är väsentlig för stämningarna. I den mån det går rekommenderar vi läsaren att försöka få tag på de olika styckena av Schubert och Beethoven.

Personerna i första akten:

en kypare
Ludwig van Beethoven, döv kompositör
Franz Schubert, folkskolelärare och kompositör
Franz von Schober, vivör
Moritz von Schwind, konstnär
Bauernfeld, dramatiker
en hora ("Mathilda")

Scen 1. Sonate nr.27 opus 90 av Beethoven, andra satsen.
Det inre av en krog i Wien. Matgäster och vingäster.

Beethoven kommer in och sätter sig vid ett bord i tydlig avsikt att få sig ett mål mat. Han kommer plötsligt på andra tankar och tar fram papper och penna och börjar göra notanteckningar.

Schubert kommer in och sätter sig i andra ändan av krogen. Först när han satt sig upptäcker han Beethoven. Han håller sig avvaktande och gör ingenting.

Beethoven (skriker plötsligt argt) Herr Ober, varför får jag inte min beställning?

Kyparen (kommer darrande och rädd) Men, min herre, ni har ju inte beställt.

Beethoven (konfunderad) Jaså. Har jag glömt det? Nåväl. Jag tar väl den där vanliga stuvningen då.

Kyparen Ja, min herre. (går ödmjukt därifrån.)

(Schubert beställer diskret ett glas vin och får det utan svårigheter. Beethoven fortsätter komponera. Plötsligt tar han upp pengar ur fickan, lägger dem på bordet som betalning för lunchen som han ännu inte har fått, reser sig och går. Kyparen stirrar vanmäktigt efter honom. Schubert reser sig och skyndar sig ut efter Beethoven.)

Beethoven (argt) Vad följer ni efter mig för?

Schubert Min herre, ni verkar inte riktigt kry. Ni går in på en krog, sätter er, skäller ut en kypare för att han inte ger er mat som ni inte har beställt, sitter sedan och skriver en stund och lägger sedan pengar på bordet och går utan att ha ätit er lunch. Så gör inte en frisk människa.

Beethoven (nonchalerar honom fullständigt. Efter en stund:) Följer ni fortfarande efter mig? (skriker) Vad är det med er egentligen?

Schubert Ni behöver inte skrika så. Jag hör nog vad ni säger.

Beethoven Tala högre, karl! Jag hör inte vad ni säger!

Schubert (står mållös ett tag. Skriker sedan:) Hör ni inte vad jag säger?

Beethoven Jo, nu hör jag vad ni säger. Vad vill ni mig?

Schubert (något lägre) Jag vill hjälpa er.

Beethoven (skriker) Jag hör inte vad ni säger!

(får ett konvulsiviskt gråtanfall och störtar ut.)

Schubert (till kyparen, som kommit ut ur krogen) Vem var det?

Kyparen Vet ni inte det? Det var Ludwig van Beethoven.

Schubert (ser ut som om han beklagade sin egen dumhet.) Å! Naturligtvis!

Scen 2. Schubert med sina vänner i Grinzing.
Symfoni nr. 5 B-dur, första satsen.

Schubert Nej, nej, mina vänner, ni har alldeles fel! Svår på vin är jag inte!

Schober Men dricker gör du.

Schubert Ja, men det är inte därför. Ni måste förstå mig rätt. Ni älskar mig för min musik och placerar mig nästan på en piedestal för min musiks skull. Vore jag inte en riktig kompositör vore jag bara en klumpig narr och ingenting annat. Nej, nej, protesterar inte, för så är fallet! Men jag är inte bara den upphöjda kompositör ni vill göra mig till. Jag är också en människa, och jag har behov av att bli påmind om att jag bara är en människa. Därför dricker jag gärna vin med er för att det för mig närmare er och påminner mig om min dödlighet och fåfänga. Om jag inte förnedrade mig ibland i Bacchus tjänst skulle jag bli fåfäng och kanske förryckt, och jag vill aldrig bli mer än bara en vanlig dödlig människa som alla andra.

Schwind Kan man någonsin bli det om man en gång blivit en riktig klassisk musiker, en sådan som du är, Franz?

Bauernfeld Ironiserar du, Moritz, för att Schubert skapat åt sig en etablerad ställning som scenmusiker?

Schubert Nej, nej, Moritz är inte alls elak. Det är bara du som kan vara det, Bauernfeld. Moritz von Schwind ställde mig en viktig fråga. Ju mera renodlad man är som musiker i den klassiska skolan, Moritz, desto mera mänsklig måste man lägga sig vinn om att vara. Annars är man värdelös som musiker. Musiken är en humanism, och ju mindre human man är, desto mindre är man en riktig musiker.

Schwind Hurra! Leve Schubert! (*höjer sin bägare.*)

Bauernfeld Den ende som kan efterträda Beethoven! (*höjer sin bägare.*)

Schober Din mänsklighet, Schubert, kommer att utsättas för svåra prov.

Schubert Vad menar du?

Schober Du får se. Jag tänker på alla som kan utnyttja en god musiker idag.

Schwind Drick nu, Schober!

Schober Nåväl, Schubert, för din framtid!

(*De skålar och dricker alla.*)

Scen 3. Schuberts arbetsrum hos Schober. Forellkvintetten, första satsen.

Schober Men snälla Franz, du kan inte bara sitta inne hela tiden! Kan du inte leva för någonting annat än bara musik?

Schubert (komponerar vidare) Musiken är det viktigaste.

Schober Ja, men musiken är inte allt! Du blir ju gammal och ful och möjlig innan du ens har hunnit börja leva! Du är över tjugo och har inte ens använt din mandom ännu!

Schubert (vänder sig om) Jag blev skapad bara för att göra musik, Schober. Försök inte locka mig ifrån den.

Schober Jag försöker inte locka dig ifrån den. Jag försöker berika den. Kärleken berikar alltid allt här i livet, och om du nu menar dig stå på höjden av ditt skapande så är det ingenting mot de höjder du sedan kan bestiga när du väl bemästrat kärleken.

Schubert Schober, vad är då kärleken?

Schober Vad kärleken är? Det är just det du behöver ta reda på i praktiken! Annars behövde du inte ställa den frågan.

Schubert För mig är den enda kärleken musiken.

Schober Men musik är utan kött och blod! Utan den köttsliga kärleken kommer din musik alltid att bara förbli menlös älskvärdhet, som alla Mozarts rokokokerier!

Schubert Min vän, jag slipper tydligen inte det här med kärleken, så som du ansätter mig.

Schober Det är en ny värld för dig att upptäcka! Jag vill att du skall få leva !

Schubert Vad föreslår du?

Schober Jag känner några små trevliga mamseller runt hörnet som har öppet dygnet runt. De är alltid mycket hänsynsfulla mot en sven. Du är i goda händer hos dem, och du blir garanterat tillfredsställande förlöst.

Schubert Jag måste väl förr eller senare stifta bekantskap med livets mera jordiska sidor. Bara för att få det överstökade följer jag med dig. Men ve dig om du lurar mig!

Schober Min vän, du blir garanterat inte besviken.

Scen 4. I bordellen. Kvartettsats C-moll.

Schober Mathilda, jag överlämnar åt dig en kandidat. Ge mig åter en fullfjädrad mästare!

Horan Menar du att han är en oskuld?

Schober Ja. Behandla honom varsamt. Ge honom bara det bästa.

Horan En oskuld blir aldrig besviken.

Schober Då lämnar jag er två tillsammans.

Schubert Men, Schober, vad ämnar hon göra med mig?

Schober Ingenting. Du får göra allting själv. Det ger sig. Hon bara stimulerar dig. Låt henne prata med dig först. Det hjälper. Hej då. (*Han går.*)

Schubert Vänta!

Horan Var inte rädd. Jag är ofarligare än du själv. En kvinna är alltid mindre farlig än en man.

Schubert Men vad skall vi göra?

Horan Franz berättar att du är en riktig komponist. Är det sant?

Schubert Ja. Jag har aldrig velat göra något annat.

Horan Vad gör du melodier av?

Schubert Av kärlek. Vad annars?

Horan Då har vi samma yrke.

Schubert Vad menar ni?

Horan Vi är kolleger. Båda säljer vi kärlek, jag i konkret form och du i musikalisk form.

Schubert Men det är väl ändå någon skillnad?

Horan Skillnaden är ytlig i så fall. Grundinställningen är den samma.

Schubert Men jag gör inte pengar på min musik.

horan (uppbragt) Tror ni då att fnask är rika? (mildare) Vi är båda slavar under dem som utnyttjar oss. Musik liksom kärlek är bara till för att utnyttjas.

Schubert Men jag tycker om att sprida glädje.

Horan Det gör jag också. Men kom och sätt er här bredvid mig på sängen. Vi har mycket att tala närmare om. Säg mig, hur känns det egentligen att vara oskuld? Jag har aldrig råkat ut för någon förut.

Schubert För mig har det alltid varit ett naturligt tillstånd.

Horan Du känner dig aldrig handikappad eller begränsad eller som att du gått miste om något i livet?

Schubert Nej. Jag har ju musiken.

Horan Har du aldrig känt dig stå utanför den vanliga mänskliga gemenskapen?

Schubert Nej. Jag har ju musiken.

Horan Du upprepar dig. Har du inget annat svar? Men jag tycker om dig. Du är söt. Enfaldig är oförarglig. Hur känner du dig inför mig?

Schubert Jag känner er inte.

Horan Du behöver inte känna mig. Jag ska bara vara en kropp för dig. Glöm bara dig själv, så ska vi nog komma överens.

Schubert Jag måste först av allt tänka på musiken.

Horan Tänk i så fall på musik som erotik. För det är egentligen allt vad musik är: förklädd sinnlighet. Har du aldrig haft erotiska begär?

Schubert Jag har alltid koncentrerat mig på musiken.

Horan Gamla ungar brukar åtminstone tänka på vackra unga män som substitut. Har du inte ens gjort det?

Schubert Jag har bara levat med Franz von Schober...

Horan Intimt?

Schubert Nej, bara som vänner. Men jag erkänner att vänskapen ibland erbjudit en saknad av kvinnor. Det är därför som Schober har fört mig hit.

Horan För att ni båda skulle slippa frestas av varandra?

Schubert Kanske. Åtminstone har han ibland inte riktigt velat låta mig komponera i fred.

Horan Ändå var det väl han som övertalade dig till att överge din faders skola och bli kompositör på heltid?

Schubert Ja.

Horan Då är han din ende förförare. Han kastade dig försvarslös in i musiken och gav dig ingen återvändo. I jämförelse med det tilltaget är jag en oskuld oskyldigare än du, som redan blivit förförd.

Schubert Menar ni att musiken är den styggaste av alla förförare?

Horan Någoting ditåt. (har börjat kyssa honom) Kom in i min oskuld. Lämna din förförare och slavägare musiken och kom in i min heliga oskuld.

Schubert Jag vet inte riktigt hur man ska göra....

Horan Kom. Jag ska visa dig. Det blir lätt, ty jag känner redan hur något stegrar sig där under byxorna på dig.... Ta av dig dem så känns det bättre....

(drar ner honom i sängen.)

Nästa akt i nästa nummer.

Problemet med John Bedes gotiska historia

I det omfångsrika kapitlet "Legenden om Oden" ägnar sig John Bede åt något så originellt som att irländisera det finska nationaleposet "Kalevala", - han låter Oden leva vidare i Finland som Väinämöinen. Emellertid har han aldrig varit i Finland själv utom ytterst sporadiskt och definitivt inte i Kalevalas hemtrakter Karelen. Tänk er då ett synnerligen ofinskt Kalevala i irländsk tolkning. I en översättning från engelska till svenska måste detta medföra problem.

Dessa problem förstoras väsentligt genom att Fritänkaren har en läsekrets i Finland. För dessa, och särskilt för dem med rötter i just Karelen, måste en irländsk version av Kalevala i svensk översättning te sig som rena förolämpningen. Därför tvekar vi inför ett så betänkligt backhopp på så osäkra skidor.

Eventuellt hoppar vi över detta kapitel och går vidare till nästa. Avgörande ställning till problemet har vid denna pressläggning ännu inte fattats. John Bedes eget råd att helt enkelt skrota detta kapitel är heller inte alldeles tillfredsställande. Vi återkommer.

P.S. till Buddhafantasi (sid. 3) **PRESS STOPP**

"Jag skrev den på 1970-talet, och min avsikt med att skicka den var bara att påminna om att den historiska Buddha kunde exteriorisera människor, vilket gav dem insikten om deras andliga identitet - förklaringen till buddhismens snabba utbredning. Den var ämnad som en kommentar till Johannes ganska korta avfärdande av fenomenet."

Detta intressanta inpass från G.E.L. kom redaktionen tillhanda mitt i pressläggningen, varför det hamnar litet utanför ramarna. Vi hoppas på en kommentar från Johannes och emotser i bästa fall en spännande buddhistisk debatt.

- red.

Fritänkarens ekonomi

har varit god än så länge i år. Molnet på himlen utgöres av den engelska upplagan, som medför bara utgifter och inga inkomster. Av förra årets 65 prenumeranter har i år hittills endast 30 förnyat sina prenumerationer. Denna betänkliga statistik nödvändiggör ständig nyrekrytering. Den sårbara ekonomin nödvändiggör även att tryckkostnaderna hålls på lägsta möjliga nivå och därför även standard. Ökade tryckkostnader skulle direkt leda till tidskriftens nedläggning.

Filmer

Av den gångna periodens sju avnjutna långfilmer har tre varit av sjusärdeles extraordinärt intresse. De övriga fyra har varit spektakulära sensationsfilmer av tvetydigt slag som exempelvis "Fantomgrottornas hemligheter" (med Robert "Jesus" Powell i huvudrollen) om ett förhistoriskt folk i en djup grotta som reagerar mot att människor vill installera outhärdligt oljudsalstrande apparater där med jordbävning som resultat utom många läskigt döda; filmatiseringen av H.G.Wells' skräckroman "Doktor Moreaus ö" om en galen läkare på en tropisk ö som experimenterar med att omoperera djur till människor så att de blir varken eller och därför så förtretade att de till slut gör slut på själva doktorn (spelad av självaste Burt Lancaster); Roger Cormans lustiga skräckkomedi "Korpen" om tre trollkarlar, en god (Vincent Price), en ond (Boris Karloff) och ett fyllo (Peter Lorre) som råkar i luven på varandra beträffande äganderätten till tvivelaktiga fruntimmer (ett hederligt och ett falt) med mustiga trollkarlsdueller som läcker final där slutligen alla de imponerande scenerierna tar fyr och brinner upp (som det brukar gå i Vincent Price-filmer); och den hårdkokta och mörka kriminalthrillern "Kiss Me Deadly" i svartvitt om tjuvar, lik och fala kvinnor, dubbelgångare och mentalsjukhusflyktingar utan kläder på sig på jakt efter stulet uran, som fick även den filmens final att förgås i en effektfull eldsvåda med många lik och skrik på vägen....

Mera raffinerad var då Jeremy Irons fantastiska tolkning av tvillingbröderna Beverly och Elliott Mantle i Massachusetts, banbrytande och framgångsrika gynekologer som levde och arbetade tillsammans som identiska enäggstvillingar. Historien lär vara sann. In i deras liv kommer som patient en berömd TV-aktris, som inte vet om att hennes läkare är två. Som med många av sina patienter uppstår det en sexuell förbindelse, som Elliott tar initiativet till och som sedan Beverly får fullfölja. När hon får veta att de är två och att de båda utnyttjat henne uppstår det en kris. Hon hämnas på ett sätt som bara den mest raffinerade tänkbara kvinnliga list är förmögen till. Hon lyckas göra den ena brodern emotionellt beroende av sig, och hon lär honom använda sig av mycket speciella droger. Detta leder till att han en dag är i den hopplösa sitsen som berömd gynekolog att han sitter inne i drogmissbrukets onda cirkel.

Detta stör i sin tur relationen mellan tvillingarna. De har alltid delat allt med varandra, och att den ena kommit in i en osund personlighetsutveckling är oacceptabelt för den andra. På något sätt måste balansen och symbiosförhållandet återställas. Den friska brodern ser ingen annan möjlighet att återupprätta jämställdheten mellan dem än genom att också han bli narkoman. Deras relation blir till en traumatisk återvändsgränd som båda går under i. De var mera beroende av varandra än av någon gemensam kvinna. David Cronenberg ("*The Dead Zone*") gjorde den intressanta filmen 1988.

Vad som utmärker "*You Only Live Twice*" framför alla andra James Bond-filmer är den utomordentligt väl komponerade musiken av John Barry. Dess skiftningar och harmonier pendlande mellan orientaliskt skimrande romantik och majestätiskt allvar uppe i rymden gör denna fantasirika Bondfilm till något som ingen annan James Bond-film är: - en skönhetsupplevelse. Till charmen kommer också de utsökta stämningarna från Japan, dess folkliv och gatuliv, dess övärld och ceremoniliv och dess allmogeliv i ett stilfullt bröllop på landsbygden. Och ingen skurk i James Bonds värld är mer övertygande än Donald Pleasance som Blofeld.

Slutligen har vi den oöverträffade balettfilmen "De röda skorna" - historien om hur ett konstverk skapas. Filmen har alla estetiska dimensioner. Utom baletten finns även kompositören och hans problemvärld, bildkonstnären Sergej med sina förtrampade kulisser och framför allt den brinnande idealisten, skaparen själv, i det här fallet impressarion, som vet vilka offer skapandet kräver, som alltid är beredd att stå för konsekvenserna, och som till slut tvingas betala ett dubbelt pris, kärleken och sin mänsklighet, så att till slut bara smärtan återstår - utom det färdiga konstverket.

Man kan ifrågasätta det tragiska slutet. Hur kunde kompositören vara så dum att han övergav sin egen operapremiär i London för att riskera sin hustru ballerinas *come-back* i Monte Carlo? Men vanlig mänsklig dumhet har förstört mycket annat här i världen medan den inte kan förminska denna films utomordentliga estetiska värde.

Höjdpunkten i filmen är själva balettsekvensen, nästan 20 minuter, med enkom för filmen komponerad musik av Brian Easdale, mästertligt filmad med utomordentlig fantasirikedom och scenografisk prakt, där till slut den entusiastiskt applåderande publiken av ballerinan ses som ett svallande hav, som brusar med bränningar upp mot rampens scener och klippor....

Filmen ansågs på sin tid som farligt pretentiös och okommersiell, varför den gavs en smygpremiär på en av New Yorks bakgators biografer. Den blev Michael Powells och Emeric Pressburgers största publikframgång och har aldrig upphört att finna nya beundrare, samtidigt som de gamla aldrig kan tröttna på den.

Nya indiska turer, del 9.

Och så alla dessa festivaler som förföljde en vart man kom. Även i Bangalore var det fyrverkerier hela kvällen, och tydligen var det någon särskild fest den 13-14 november. I Goa var det stor kulturfest på stränderna med knutpunkt på Miramar utanför Panjim med utställningar, föreställningar, blomfest och marknadsfest, en sorts mat- och kulturfestival från 17 till 21 november. Så man kom till ett Indien i valyra och lämnade Indien berusad av festivaler som tycktes vidta på nytt från början för varje ny delstat man kom till. Bara borta i Assam och i Darjeeling var det någorlunda lugn och ro men i stället full militär beredskap. Kronan på verket av alla festivalerna var förstås den vidunderliga Kali-festivalen i Calcutta. Staden har ju sitt namn från denna ej helt rumsrena dödsgudinna. Kalighat, det ursprungliga namnet på stället där den engelska staden växte upp, betyder 'stället där gudinnan Kali badar och rengör sig'. I skuggan av denna makabra människoooffersfrossande dödsgudinna och hennes riter för att rena sig själv har alltså Calcutta vuxit upp till en av världens största städer, till en av dess värsta slumstäder, till någonting så unikt i stadsväg som ett samhälle med seglivat kommunistiskt demokratiskt styre, till det brittiska imperiets andra stad (som sedan länge är större än London), och till den sista staden i Asien som vidmakthållit handrickshawen, alltså en kärra på två hjul för passagerare som drages av en springande (vanligen barfota) man. Calcutta har försökt avreglera denna trafik, men alltför många i Calcutta förtjänar sitt levebröd på att springa omkring som mänskliga hästar, så att

avreglera denna trafik skulle väcka ett ramaskri och orsaka en förödande massarbetslöshet som ytterligare en plåga till Calcuttas tusentals andra.

Tips till andra Indienresenärer:

Om du råkar ut för sprutdiarré, så är det dummaste du kan göra att kämpa emot. Hjälp till i stället. Magen kämpar för att rensa ut något, och då är det bara att dricka mycket och låta det spruta, - ju mer desto bättre. Det enda som hjälper emot det är ris. Äter man bara ris kan man räkna med förstoppning, men ris med *curd* är en gyllene medelväg. Dessutom är det gott.

Res inte till Calcutta om du har något på gång. Res bara dit om du är helt frisk, och så fort du känner dig sämre är det bara att lämna staden genast. Kommer man till Calcutta det minsta sjuk kan man bara bli sjukare, och en frisk västerlänning kan knappast räkna med att få förbli frisk i Calcutta särskilt länge.

En av de pålitligaste restaurangkedjorna i Indien heter Goenkar. Den finns i nästan varje stad, dess kök är från Punjab med måttlig kryddning, och man kan få både vegetarisk och ovegetarisk tali (ris med flera sås- och grönsaksalternativ med obegränsad påfyllning).

Och så har vi Johannes båda gyllene dietregler: Ät hellre något för litet än det minsta för mycket. Hellre en god aptit som aldrig blir mättad än ofrivilliga offer på latrinen.

Det känns på något vis rätt att komma till och lämna Indien via Goa. Här grundades den första europeiska kolonin redan 1510, det var portugiser som skapade det första europeiska monopolet över den Indiska Oceanen - fransmännen och engelsmännen kom långt senare. I Gamla Goa en bit inåt från Panjim härskade den stränge Alfonso Albuquerque över det första europeiska indiska imperiet, som då var utan annan europeisk konkurrens. Det var holländarna som sedan först började konkurrera och slå ut Portugal. Och Goa känns fortfarande som det mest europeiska i Indien. Det var den sista europeiska kolonin som återlämnades (för bara 32 år sedan), och kristendomen har sitt starkaste fäste här. Alla kyrkor är i ljuvlig portugisisk stil med mjuka fasader, låga tak, runda bulliga pelare och utförda i en bländvit renhet. Portugisiska hör man knappast längre, de inhemska språken är tre till antalet, men alla kan engelska. Engelsmännen lät portugiserna hållas i Goa, men när indierna drev ut portugiserna 1961 blev det snart engelskan som drev ut portugisiskan - tyvärr.

Och vad hittar väl då inte dessa indier på till min avskedsmiddag? Jag gick tillbaka till Prabhat (mitt Vascoställe till vänster från stationen 100 meter) och intog min sista indiska vegetariska middag. Jag var väntad, och alla ville passa upp på mig, jag fick hela tiden påfyllning, och vänligheten bara accelererade. Så betalade jag och skulle bryta upp. Vad presenterar de för mig då? En avskedspresent! Jag hade inte haft någonting med mig från Sverige åt dem, men de ville nödvändigt ge mig en dyrbar kulspeppenna med ett rött hjärta på genomborrat av en pil, och där pilen träffar hjärtat var en liten glasdiamant - som tecken på helt okända indiars tillgivenhet för en helt främmande europé. Plötsligt kändes Indien och Europa så nära varandra. Det var djupt rörande, och onekligen angår Indiens och Europas öden fortfarande varandra. Åtminstone angår Indien mig och det ännu mer efter denna andra resa än vad det redan så definitivt gjorde efter den första.

Tack, Indien, för din uppskattning av en ensam pilgrims tillgivenhet för dig.

I nästa nummer : *Den skandalösa återresan.*

Invändningar mot Paul Scott (1920-78)

Hans stora romansvit "Juvelen i kronan" om sammanlagt fyra romaner på tillsammans 2100 sidor har glorifierats och filmatiserats för TV i fjorton avsnitt. När man läst romanerna frågar man sig varför.

Hela historien kunde berättas i en liten kort roman på 200 sidor. De tre huvudpersonerna är anglo-indiern Hari Kumar (Harry Coomer), den enda fängslade personligheten, som talar engelska bättre än någon engelsman, som älskar en vit engelsk lösaktig dam och därför råkar illa ut för översittaren Ronald Merrick, en homosexuell sadomasochistisk enarmad överste som slutligen blir mördad av något av sina oräkneliga offer, samt den gamla kristna damen Barbie Batchelor, som förlorar sin kristna tro och dör. Några intressanta bipersoner är inledningsdamen Edwina Crane, en missionärskä som till slut får spader, klär sig i *saree* och begår *suttee* utan att någonsin ha varit gift, samt några andra damer som dör eller får barn.

Visst är huvudskeendet intressant, men den våldtäkt på Hari Kumars engelska fästmö som han inte begår men får skulden för ältas i det oändliga genom alla fyra romanerna fastän den första redan uttömt ämnet, och den andra manliga huvudpersonen, som dominerar samtliga fyra romaner mer än Hari Kumar, är en osmaklig och osund typ som ständigt blir värre, som egentligen bara blir intressant först genom omständigheterna kring hans död. De två gamla damerna Barbie Batchelor och Edwina Crane räddar persongalleriet medan alla andra figurer är tämligen blodlösa.

Man kan med fog fråga sig vad sådana engelsmän hade i Indien att göra. De är torra och kalla, de tycks bara tänka på sig själva och betrakta sitt herravälde i Indien som deras rättighet till att bruka denna subkontinent för ältandet av sina personliga problem i, och de kommer aldrig ur fläcken. De tycks inte ens se eller uppleva det Indien de lever i.

Romansviten handlar bara om de sista engelsmännen i Indien och hur synd det var om dem. Den handlar inte alls om Indien. Gandhi behandlas som en dåraktig fiende, Subhas Chandra Bose som en nazist och förrädare, Nehru som en opportunist och Djinna som en demagog. Det är kanske sant att de var detta, men deras betydelse för Indien blev lika stor som Churchills blev för det andra världskriget.

Kort sagt, böckerna är ytliga, intetsägande och föga levande. Då framstår John Masters betydligt enklare Indienromaner som tio gånger mer blodfulla, dramatiska och närmare Indien. Masters har fantasi, han förstår Indien och dess mentalitet, han kan både genomskåda och njuta av Indiens mysterier, medan Paul Scott går förbi som en blind och missar hela föreställningen för att bara grubbla över sina egna sexuella problem.

Två omistliga klassiker om Kina

När Edgar Snows "Röd stjärna över Kina" kom ut i USA mot slutet av 30-talet väckte den en sensation utan like. Alla läste den, ty ingen visste något om 1900-talets kinesiska kaos, och här kom en bok som förklarade allt. Snows journalistiska bragd, att under 17 år i Kina samla material och analysera situationer tillräckligt för att kunna utge denna unika krönika över Kina under 20- och 30-talet, har egentligen bara en enda motsvarighet: T.E.Lawrences "Vishetens sju pelare" om sina insatser i Arabien. Liksom för Lawrence blir det folk han lever bland och deras sak hans egen, så att han tränger till djupet av den kinesiska mentaliteten, lär sig tala, läsa och skriva kinesiska och går till botten med varje situation, så att han till och med reser bortom

bergen i norr för att i kommunisternas rövarläger långt bortom civilisationen få intervju och umgås med Mao.

Dessa samtal är naturligtvis bokens intressantaste delar jämte historiken över röda arméns över 900 mil långa marsch från södra Kina via Tibet till närheten av Manchuriet och Yttre Mongoliet. Snow är fascinerad av Maos personlighet men ingalunda duperad utan genomskådar från början Maos gränslösa fåfänga och anlag för storhetsvansinne. Snow ser genast att kommunisterna kommer att segra över Kina, och han välkomnar deras seger, men han ser deras oundvikliga seger inte som något som de och Kina förtjänar, utan segern måste bli deras bara därför att Kuomintang skött sig så illa.

Om Mao var lätt genomskådad för en skarp journalist som Snow, så var Chang-Kai-Shek betydligt svårare genom sin kallare personlighet, striktare hållning och drygare attityder. Han fick inte umgås med Chang-Kai-Shek som med Mao. Andå lyckas han även åskådliggöra Kuomintangs tragedi.

Kuomintang var ett socialdemokratiskt parti som tog makten i en revolution 1911 som störtade det uråldriga kejsardömet. Dess grundare och ledare var den framsynte humanisten doktor Sun-Yat-Sen, som tyvärr led av bräcklig hälsa och måste lämna politiken alltför tidigt. Hans efterträdare blev Chang-Kai-Shek, som var av mer militärisk läggning och som bestämt tog avstånd från kommunismen. Efter hand som kommunisterna blev starkare i Kina utvecklades gradvis och mycket långsamt ett traumatiskt inbördeskrig mellan Kuomintang och kommunisterna. Detta utnyttjade Japan till att genomföra sin imperialistiska expansionspolitik på Kinas bekostnad. Samtidigt som Kina låg i krig med Japan låg det i inbördeskrig med sig självt.

Chang-Kai-Sheks tragedi var att han tvingades välja en vän bland två dödsfiender. Om han valde Japan till stöd mot kommunisterna skulle han bli sitt eget Kinas fiende. Om han valde kommunisterna till stöd mot Japan skulle han aldrig bli kvitt kommunisterna. Han gjorde aldrig valet. Han tvingades att samarbeta med kommunisterna mot Japan genom en kupp i Sian 1939, då hans egna gjorde myteri och tvingade honom träffa sitt val genom en regelrätt kidnappning. Därmed visste han att han och Kina skulle förlora mot kommunisterna även om de tillsammans skulle besegra Japan.

Ännu intressantare är dock Edgar Snows andra bok, hans memoarer, som kom ut trettio år senare. Där berättar han mer i detalj om sitt liv i Kina och även om sina vistelser i andra länder som Indien, Bali och Sovjetunionen. Hans erfarenheter av människor som Gandhi och Franklin D. Roosevelt är oförglömliga.

Emellertid slocknar han 1950. Hans tid är 30- och 40-talet, han tillhör andra världskrigets romantiskt överlägsna krigskorrespondenter vars tid är förbi i och med att kriget är över, och bittert delar han president Roosevelts resignation och farhågor inför framtiden när misstaget begås att atombomben används i krig och det av Amerika.

Han följer med Mao fram till revolutionen och segern 1949 men lämnar honom där vid den blivande mäktigaste diktatorns i världen definitiva triumf. Han genomskådar inte att Mao kommer att bli ännu mera cynisk och omänsklig som diktator än Chang-Kai-Shek, han tar inte upp någon av de katastrofer för Kina som Mao genomförde utan förblir Maos trogne amerikanske beundrare och krönikör. Detta är Edgar Snows begränsning. Han stannar i historien 1950 och kommer inte längre.

Därmed blev han ett utmärkt diplomatiskt verktyg för Kina och Mao när de ville släppa in Nixon i Kina 1972. Edgar Snow blev nyckellänken. Efter Nixons sensationella framgång hos Mao dog Edgar Snow 1972 bara 67 år gammal. Han var årsbarn med Dag Hammarskjöld, Sven Stolpe och Greta Garbo.

Mera rättvis mot monstret Mao är då Jung Chang, född 1952, i sin redan klassiska familjekrönika "Vilda svanar" från 1991. Familjen hon skildrar är hennes egen. Huvudpersonerna är hennes mormor, hennes mor och far och hon själv. Romanen är genomgående sakligt och enkelt skriven, inga överdrifter förekommer, ingen romantisering och ingen dramatisering, utan allt är autentiskt dokumentärt från början till slut. Här får man se hela den tragiska dekadenta korrumpierade Kuomintang-eran, hur den hoppfulla kommunismen långsamt gradvis förvandlades till en fullständigt omänsklig och totalitär skräckregim, hur hela Kina förvandlades från ett vackert land till ett fult under kulturrevolutionens ohämmade destruktivitet, och hur Kina drog en suck av lättnad efter Maos död, ur ett känsligt kvinnligt perspektiv. Hennes mormor med hårt snörda fötter tillhörde Kuomintang-eran, och båda hennes föräldrar måste betraktas som goda kommunistiska idealister som gradvis berövades alla sina illusioner och småningom internerades ihjäl, men hennes mor lever ännu när boken kommer ut. Hennes dotter författarinnan har då från ung rödgardist gått i livets hårda skola som bonde och barfotaläkare men själv lärt sig engelska och efter Maos död tagit steget ut i världen för att sluta som lärare i orientaliska och afrikanska ämnen vid Londons universitet.

Mest minnesrikt är porträttet av hennes far. Romanens dokumentära fotografier visar ett känsligt och underfundigt ansikte med personlighet och integritet. Hans öde i boken är också det grymmaste. I sina grymma förföljelsemetoder lyckades rödgardisterna driva honom sinnessjuk för att han helt ärligt insåg och varnade för att kulturrevolutionen höll på att fördärva hela Kina.

Det andra mest minnesvärda porträttet är av Mao själv. Författarinnan går då bara gradvis nära in på honom. Hon medger själv att det var otänkbart för någon kines att Mao själv skulle ligga bakom alla grymheterna i Kina. Först så småningom spårar hon dessa högre och högre upp mot toppen i regimen, och när hon blir klar över Maos älsklingshustrus roll i terrorn inser hon plötsligt att det är Mao själv som är hjärnan i det hela.

Man får därmed en kuslig inblick i en intelligent och maktgalen tyranns metodik, och man måste imponeras av hans infernaliska skicklighet.

Kulturrevolutionen var ingenting annat än hans sätt att behålla makten och stärka den. Om någon härskade och söndrade så var det han. Med utstuderade metoder vände han kineserna mot varandra och framdrev han allt det värsta hos människan som han fick sina undersåtar att vända mot varandra, så att han under 37 år lyckades behålla en absolut makt över en femtedel av mänskligheten genom att få medlemmarna av denna femtedel till att förfölja ihjäl varandra. Detta kunde han bara hålla på med så länge han kunde hålla Kina helt isolerat från omvärlden.

Mera sympatiska intryck får man då av Chou-En-Lai och Deng-Xiao-Ping. Till Chou-En-Lais historiska insatser hör att han räddade både Den Förbjudna Staden i Peking och Lhasas Potala från att förstöras av rödgardisterna. För många förföljda kineser under kulturrevolutionen var han deras enda hopp som en mer vettig och moderat styrelseman.

Deng-Xiao-Ping blev själv hårt ansatt av Mao och två gånger utsparkad ur regeringen, men genom klokhets och skicklighet lyckades han alltid manövrera sig tillbaka. Hans historiska insats är att han, liksom Chrusjtjov efter Stalin, tog initiativet till töväder efter Maos död. Hur han sedan även tog initiativet till massakrerna på Himmelska Fridens Torg den 4 juni 1989 må vi och eftervärlden ställa oss frågande inför tillsammans med författarinnan.

Samtal i Jerusalem, del 7.

Mitt tredje och sista besök i Jerusalem blev det allvarligaste, intressantaste och viktigaste. Jag inledde besöket med att ta bussen ut till Yad Vashem på Herzlberget i stadens västligaste utkanter. Där ligger det stora muséet över Förintelsen 1933-45 med flera omfattande byggnader, institut, föreläsningssalar, monument och parker. Muséet över själva Förintelsen är det viktigaste. Utanför ligger ett monument över Warszawaghettots uppror i april 1943, det första direkta upproret mot Hitler-Tyskland, som egentligen började redan i januari det året och som inte var slutgiltigt kväst förrän i augusti, men då hade det redan startat flera andra uppror. Muséet beskriver åskådligt och dokumentärt i bilder med åtföljande text hela utvecklingen 1933-45, från den första traditionella och uråldriga antisemitismens förtalspropaganda till de tyska riksdagsvalen 1930-33, som förde Hitler till makten, med Berlins Riksdagshusbrand som det nazistiska tvångsinförandet och etablerandet av kaos i Tyskland med stationärt undantagstillstånd. Bilderna talade mest, texterna var konsekvent dokumentära. Det var ingenting av propaganda över det hela, utan allt var historiskt källmaterial. Kristallnatten 9-10 november 1938 etablerade terrorn mot judarna, andra världskriget anstiftades och inleddes, i januari 1942 drog Heydrich upp riktlinjerna för förintelselägren genom Wannseekonferensen, och snart var dödsfabriker som Auschwitz i full verksamhet med omkring 20,000 avrättningar om dagen genom gasning av enbart judar, mest barn, kvinnor och gamla, då de män som orkade arbeta utnyttjades till det. Tre miljoner polska judar avrättades på detta sätt, en och en halv miljon ryska judar, allt som allt sex miljoner från hela Europa, och därav var en och en halv miljon barn.

Allt detta visste man ju förut, ingenting av allt detta överväldigande material var nytt för mig, men ändå gick det en lika djupt till sinnes igen som om man fått veta om det för första gången. Detta oerhörda massmartyrium under tolv långa år varav sex förfärliga krigsår med sex miljoner oskyldiga offer framstår som en passionsberättelse mot vilken hela kristendomen med Jesu Kristi lidande och alla andra religioner står sig slätt. Förintelsen får alla religionsberättelser att framstå som intiga.

Men det värsta återstod. När man gått igenom hela detta museum, studerat varje förstorat fotografi och läst varje chockerande dokumentärt historisk text som tillsammans utgjorde den överväldigande bilden av historiens värsta massaker och människoplågeri någonsin, när man gjort denna Via Dolorosa genom alla dess stationer under mänsklighetens historias värsta tolv år, vilket alltsammans tog två timmar, kom man till ett museum till, som låg litet utanför och något avsidet. Det var Förintelsens Barnkammare, minnesmärket över de en och en halv miljon avrättade barnen. Man kom in i en mörk gång, som snart fylldes av ljus, men det var mycket små ljus. Man fick gå genom en helt mörk glasgång, men runt omkring en bakom glaset strålade ett litet tänt ljus för vart och ett av de 1,500,000 barnen, och man fick höra varje enskilt namn för sig uppläsa i en väl utförd ljudåtergivning. Stillheten och mörkret var totala där inne, men effekten av alla dessa små tindrande 1,500,000 ljus överallt på alla plan, ovanför en och under och överallt runt omkring, var förkrossande. Det var som om man svävade i rymden bland alla dessa små barns små ljusa själar. Det var för mycket, för överväldigande, för verkligt och för sant.

Och det var inte propaganda. Det var en verklighet som återgavs som just den verklighet den hade varit och fortfarande var.

Bedövad av denna förintande upplevelse av detta alltför välgjorda och finkänsligt utförda dokumentärmuseum tog jag bussen direkt ner till gamla staden. Den passerade på vägen Mea Sharim, de ortodoxa judarnas stadsdel, och Bokharakvarteren, där vid sekelskiftet världens rikaste judar hade bott som hade kommit från Bokhara (nära Samarkand) och på en natt ruinerats genom första

världskriget. Jag steg av vid Damaskusporten, gick in i staden, följde Via Dolorosa ut genom Lejonporten och gick än en gång upp till Oljeberget, den här gången direkt upp till toppen för att studera platsen för Himmelsfärden.

Tre helgedomar konkurrerar om äran av att få utgöra det ställe varifrån Jesus skulle ha uppstigit till himmelen. Själva Himmelsfärdskapellet är en liten moské, och där kostar det 1,5 shekel att få gå in. Bredvid ligger en fransk karmeliterkyrka, och bakom dessa två ligger en rysk-ortodox klosteranläggning med det höga tornet, som syns över hela Jerusalem. Alla tre slåss de om att vara den rätta platsen, alla tre har de lika stora chanser, medan judendomen tiger stilla.

När jag stod där uppe vältrade sig tunga mörka skyar upp över staden från väster, och snart låg hela staden i skugga. Det blåste alldeles ohyggligt, så det var direkt svårt att gå ner för Oljeberget mot vinden. Nu följde jag bäcken Kidron längst ner i dalen nedanför de båda bilvägarna och gick tätt förbi både Absaloms och Sakarjas gravar på mycket nära håll genom Josafats dal, där Gud förhoppningsvis en gång skall göra upp räkningen med mänskligheten, enligt profetian. Från Kidron gick jag sedan än en gång upp till Davids stad och vidare upp till Sion, där Davids grav, den katolska Dormitionskyrkan, den påstådda salen där Jesu sista nattvard skall ha ägt rum samt det äldre Förintelsemuséet finns, det som judarna byggde på Sion till minne av sina offrade släktingar redan när de kom hit omedelbart efter andra världskriget.

Davids grav stördes av geschäft. Det var fritt inträde, men ändå utsattes man för fräcka gynnare som trängde sig på en och som man inte blev av med förrän man betalade dem. Sådant förstör naturligtvis totalt hela andakten kring en så helig plats som Sion. Dessa parasiter skyllde på att turisterna var deras enda levebröd. Jag gick denna kalla dag i regn och oväder med nakna fötter i sandaler. Är hänsynslösa månglare så dumma att de inte kan se skillnaden mellan rika turister och fattiga pilgrimer?

Detta äldre Förintelsemuseum var gjort ungefär på samma sätt som det stora Förintelsemuséet i Yad Vashem men tio gånger mindre. Men det förelåg en intressant skillnad. Längst inne i detta museum på Sion låg det ett rum som visade tidningsurklipp från hela världen om pågående judeförföljelser, rasism och antisemitism. Dessa tidningsurklipp kompletterades ständigt. Det var ett sätt att hålla allmänheten *à jour* med hur Förintelsen fortsatte ännu idag. Mest dominerande av alla dessa dokumentationer var "*White Power*" från USA, språkröret för Ku Klux Klan, som öppet skröt med medlemmars Hitlerdyrkan och öppna rasism och som publicerade ständigt nya bevis för att "Förintelsen aldrig ägt rum". Ungefär hälften av alla dokumentationer var från "*White Power*", men nästan alla språk och länder fanns med och även Sverige. Dock saknades tills vidare Sveriges enda katolska tidskrift "*Adoremus in Aeternum*" i denna samling.

forts. i nästa nummer.